

УДК 371.13:811'243

Т.Ф. БОЧАРНИКОВА

КВАЗІПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розкрито можливості використання квазіпрофесійних форм фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Проаналізовано квазіпрофесійний досвід студентів у ракурсі формування їх професійно-педагогічної спрямованості. Вивчено потенціал моделювання педагогічних ситуацій щодо полегшення переходу майбутніми вчителями іноземних мов від навчальної до професійної діяльності, трансформації загальних інтересів, потреб, мотивів у пізнавально-професійні. Досліджено можливість використання різноманітних форм та методів квазіпрофесійної діяльності в навчальному процесі вищих педагогічних навчальних закладів з метою формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів іноземних мов.

Ключові слова: квазіпрофесійна діяльність, моделювання ситуацій педагогічної діяльності, професійно-педагогічна спрямованість.

Під час навчання у вищих педагогічних навчальних закладах професійно-педагогічна спрямованість майбутніх фахівців повинна формуватися в діяльності, яка за умовами та змістом своєї реалізації має бути наближеною до праці педагога. Мова йде про квазіпрофесійну діяльність студентів у навчальній діяльності, тобто моделювання умов педагогічної праці, створення певних моделей ситуацій, у яких майбутній фахівець на основі здобутих знань і досвіду може практикуватися в успішному виконанні навчально-виховних функцій учителя. Саме цей аспект, на нашу думку, можна використати для успішного формування і становлення професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів іноземних мов.

Педагогічний процес формування професійно-педагогічної спрямованості є складним явищем, що функціонує на основі взаємодії суб'єктів педагогічної діяльності.

Однією з найбільш ефективних форм квазіпрофесійної діяльності, що впливають на формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів іноземних мов, на нашу думку, є моделювання ситуацій педагогічної діяльності на практичних заняттях у вищих педагогічних навчальних закладах.

Метою статті є розкриття можливостей використання квазіпрофесійних форм фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Проблема моделювання педагогічних ситуацій була предметом вивчення у працях В. Зінченко, І. Зязюна, Р. Дорогих, В. Семиченко, П. Щербаня та інших науковців. Дослідники стверджують, що процес підготовки майбутніх учителів, зокрема й учителів іноземних мов, – це набуття досвіду гнучкої та адекватної поведінки з учнями. Одним з найбільш ефективних способів такої підготовки є моделювання педагогічних ситуацій, адже професійно-педагогічна спрямованість особистості майбутнього педагога формується

на основі перебудови її ставлення до соціальних цінностей, суспільних принципів, навчання та майбутньої професійної діяльності.

В. Зінченко слушно зазначає, що “однією з особливостей сучасної вищої педагогічної освіти є створення передумов, які б дозволили студентові – майбутньому фахівцеві – перейти від навчання до професійної діяльності. Модель діяльності, безперечно, є прикладним дослідженням, оскільки обумовлена заздалегідь визначеною метою та орієнтована на практичне застосування результатів. Тому створення моделі діяльності повинно здійснюватись на основі комплексного, міждисциплінарного підходу, що забезпечує дослідження діяльності фахівця як цілісної системи” [4, с. 81].

До таких форм навчання, які моделюють професійну діяльність, належить квазіпрофесійна діяльність (*квазі – від лат. quasi – якби, немов*), у якій студенти виходять за межі опрацювання вузької теми заняття, шляхом включення в моделювання реальних ситуацій вирішують професійні завдання та питання професійної взаємодії. Квазіпрофесійний досвід сприяє розвитку у студентів не тільки пізнавальної активності, а й професійної мотивації. Таким чином, задається напрям діяльності студентів від навчальної до професійної, що пов'язано також із трансформацією загальних інтересів, потреб, мотивів у пізнавально-професійні, оскільки кожна змодельована ситуація потребує від майбутнього фахівця активної пізнавальної діяльності та творчого пошуку.

У науковій літературі поняття “моделювання” має кілька значень:

- метод пізнання об'єктів через їхні моделі;
- процес побудови цих моделей;
- форма пізнавальної діяльності (Н. Менчинська);
- формування якостей характеру особистості (Л. Кондрашова, Т. Яценко).

Таким чином, робимо висновок, що моделювання педагогічних ситуацій у вищих педагогічних навчальних закладах впливає на формування особистісних та професійних якостей майбутнього фахівця, а отже, і на формування його професійно-педагогічної спрямованості. У таких умовах засвоєння знань, формування вмінь та навичок, професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів іноземних мов відбувається шляхом “накладання” на основу майбутньої професійної діяльності у її професійному та соціальному аспектах. Завдяки цьому знання засвоюються не абстрактно, а у процесі реально змодельованої ситуації професійного спрямування, в динаміці розвитку її сюжету.

Ми погоджуємося з Р. Дорогих, яка визначає моделювання професійних ситуацій як одну з умов, що сприяє формуванню професійних якостей майбутніх фахівців та сприяє формуванню позитивного, ціннісного ставлення до професії педагога, набуттю досвіду вирішення різноманітних педагогічних проблем та нагромадженню творчого досвіду. Аналізуючи ці позиції, додамо, що від того, наскільки вдало будуть змодельовані зазначені ситуації, буде залежати й успішність формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів іноземних мов. Адже саме так майбутні фахівці зазвичай переймають (імітують) професійний досвід своїх викладачів та наставників. Тому ми погоджуємось із думкою Р. Дорогих про те, що “програ-

вання типових ситуацій зі шкільного життя закріплює орієнтації, що визначають стійкість професійної поведінки, її незалежність від тих або інших ситуативних обставин. Метод моделювання професійних ситуацій закріплює установки, цінності, орієнтації майбутнього вчителя, додає їм спрямованості, дозволяє переконатися у своїх професійних можливостях і здібностях, удосконалювати їх” [2, с. 77].

Ю. Кулюткін та Г. Сухобська розрізняють такі види моделювання педагогічних ситуацій: аналіз педагогічних ситуацій, педагогічне проектування та педагогічні ігри. Дослідники вбачають основну цінність навчальних завдань-моделей у тому, що під час їх вирішення увага студентів зосереджується на попередньо відібраних ситуаціях, що полегшує прийняття рішень. До того ж під час роботи з моделями знижується чинник хвилювання за можливі помилки, а процес роботи проходить під контролем досвідченого керівника [5, с. 5].

П. Щербань відводить провідне місце серед форм і методів активного навчання педагогічним іграм, які передбачають імітаційне моделювання проблемних і психолого-педагогічних ситуацій зі шкільного життя. Навчально-педагогічну гру будь-якого виду науковець розуміє як практичну групову вправу з вироблення оптимальних рішень, застосування методів і прийомів у штучно створених умовах, що відтворюють реальну психолого-педагогічну ситуацію на заняттях у школі [6, с. 15].

Навчально-педагогічні ігри, котрі містять потенціал щодо формування професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя, мають свої якісні характеристики й особливості. Так, у навчальному процесі широкого застосування набули ділові та рольові ігри. Ділові ігри імітують професійну діяльність, пов'язану з управлінням навчально-виховним процесом, тоді як рольова гра передбачає розвиток у студентів аналітичних здібностей, формування умінь приймати правильні рішення в різних психолого-педагогічних ситуаціях і, зокрема, з керівництва навчально-виховним процесом. Отже, маємо змогу припустити, що використання ділових та рольових ігор у навчально-виховному процесі є ефективними методами квазіпрофесійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов. Розрізняють такі види навчально-педагогічних ігор: аналіз конкретних психолого-педагогічних ситуацій та аналіз інцидентів, мозкова атака, ігрове проектування тощо [4, с. 17]. На нашу думку, в процесі формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів іноземних мов доцільно використовувати ділові ігри, оскільки вони за своєю специфікою здатні виявляти та впливати на розвиток певних професійно-особистісних якостей, наявність яких допоможе майбутнім фахівцям в управлінні навчально-виховним процесом у майбутній професійній діяльності. При цьому Г. Гунда та В. Сагарда зазначають, що, незважаючи на розмаїття форм, які б надали студентам можливість експериментувати та аналізувати педагогічні явища, лише окремі з них включені в програму підготовки вчителів [1, с. 50].

Включення студентів у ситуації професійної спрямованості створює умови, в яких майбутні вчителі одержують можливість самостійно аналізува-

ти педагогічні процеси, встановлювати зв'язки між явищами, педагогічними впливами й відповідними реакціями учнів, усвідомлювати логічні зв'язки, послідовність дій, зіставляти раніше вивчене з новими знаннями й використовувати їх для вирішення педагогічних завдань [2, с. 79].

На нашу думку, формування професійно-педагогічної спрямованості під час проведення ділової гри на заняттях з іноземної мови в контексті проблеми, що вивчається, має свої переваги:

- ділові ігри сприяють формуванню навичок встановлення контакту іноземною мовою зі студентами, оцінювання їх особистості;
- ділова гра реалізує конкретну діяльність (обговорення конкретних педагогічних ситуацій, що можуть виникати в діяльності шкільного вчителя іноземної мови);
- ділова гра є різновидом колективної діяльності, тому кожен її учасник має змогу брати активну участь у вирішенні та розв'язанні певних педагогічних ситуацій іноземною мовою і, таким чином, формувати свою власну професійно-педагогічну спрямованість на майбутню професійно-педагогічну діяльність.

Слід відзначити, що в “процесі ділових ігор студентами засвоюються норми професійних та соціальних дій, майбутні педагоги виконують обрану роль, займаючи позицію вчителя, учня, батьків, посадових осіб та інших” [3, с. 78–80], що дає можливість подивитися на різні ролі учасників педагогічного процесу, виробити навички виконання цих ролей за допомогою іншомовної професійно-педагогічної комунікації.

Ми згодні з Н. Дробот та М. Шемудою, які вважають, що вибір будь-якої проблемної ситуації або гри слід погоджувати та проводити з викладачами, які ведуть інші семінарські та практичні заняття, а також що “завдяки розгляду конкретних ситуацій у ділових іграх багато традиційних підходів до виконання психолого-педагогічних завдань студентами поступово відхиляються й замінюються новою системою методів та прийомів навчально-виховної роботи ... студенти стають більш упевненими в собі, у власних силах, вважають себе істотною мірою підготовленими до ефективної професійної діяльності” [3, с. 80]. Завдяки діловій грі змінюється й статус студента, адже з пасивного учасника навчального процесу він стає активним його членом.

Важливим у світлі використання ділових ігор вважаємо те, вирішенню яких дидактичних завдань повинна сприяти педагогічна гра на занятті.

Висновки. Проведений аналіз можливостей використання квазіпрофесійних форм фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов засвідчив, що вони можуть сприяти більш ефективному формуванню у майбутніх учителів іноземних мов професійно-педагогічної спрямованості, а отже, і професійно-педагогічної мотивації, професійно-пізнавальних потреб, інтересу до майбутньої професійної діяльності. Перспективним вважаємо дослідження позанавчальних форм як різновиду квазіпрофесійної підготовки студентів – майбутніх учителів іноземних мов.

Список використаної літератури

1. Гунда Г.В. Інновації у підготовці фахівця в умовах класичного університету / Г.В. Гунда, В.В. Сагарда. – Ужгород : УжДУ, 2000. – 183 с.
2. Дорогих Р.В. Формування професійних якостей майбутніх учителів у процесі педагогічної взаємодії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Раїса Валеріївна Дорогих. – Х., 2011. – 246 с.
3. Дробот Н.О. Ділова гра як засіб формування професійно-педагогічних умінь майбутніх учителів іноземних мов / Н.О. Дробот, М.Г. Шемуда // Гуманітар. вісн. Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-ту ім. Григорія Сковороди : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – Вип. 21. – С. 78–80.
4. Зінченко В.О. Тенденції розробки моделі фахівця / В.О. Зінченко // Наукові записки кафедри педагогіки : зб. наук. праць / редкол. : Л.С. Нечепоренко та ін. – Х., 2011. – Вип. XXVII. – С. 80–89.
5. Моделирование педагогических ситуаций: проблемы повышения качества и эффективности общепедагогической подготовки учителя / под ред. Ю.Н. Кулюткина, Г.С. Сухобской. – М. : Педагогика, 1981. – 120 с.
6. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри / П.М. Щербань. – К. : Вища школа, 1993. – 120 с.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2014.

Бочарникова Т.Ф. Квазипрофессиональная деятельность как фактор успешного формирования профессионально-педагогической направленности будущих учителей иностранных языков

В статье раскрываются возможности использования квазипрофессиональных форм профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков. Анализируется квазипрофессиональный опыт студентов в ракурсе формирования их профессионально-педагогической направленности. Изучается потенциал моделирования педагогических ситуаций по облегчению перехода будущими учителями иностранных языков от учебной деятельности к профессиональной, трансформации общих интересов, потребностей, мотивов в познавательные-профессиональные. Исследуется возможность использования разнообразных форм и методов квазипрофессиональной деятельности в учебном процессе высших педагогических учебных заведений с целью формирования профессионально-педагогической направленности будущих учителей иностранных языков.

Ключевые слова: квазипрофессиональная деятельность, моделирование ситуаций педагогической деятельности, профессионально-педагогическая направленность.

Bocharnikova T. Quasi-professional activity as a factor of successful formation of the professional-pedagogical orientation of future teachers of foreign languages

The article describes the possibilities of using quasi-professional forms of professional training of future teachers of foreign languages. Analyzed quasi-professional experience of students in the perspective of the formation of their professional and pedagogical orientation. Explores the potential modeling of pedagogical situations to facilitate the transition future teachers of foreign languages from academic to professional activities, the transformation of common interests, needs, motivations informative and professional. The possibility of using various forms and methods of quasi-professional activity in educational process of higher pedagogical educational institutions with the purpose of formation of the professional-pedagogical orientation of future teachers of foreign languages.

Key words: quasi-professional activity, modeling of situations of pedagogical activity, professional-pedagogical orientation.